

За някои аспекти в абсолютната употреба на преходните глаголи

Вилияна Райчева

Key words: ...stereotype, transitive verbs

ВЪВЕДЕНИЕ

За абсолютната употреба на преходните глаголи е говорено много. Лингвистите са ги разглеждали подробно, в различен контекст и с различни цели, от най-разнообразни гледни точки- синтактична, морфологична, семантична. Настоящият доклад няма за цел да представя всички тях, а по-скоро да привлече вниманието към една по-различна страна на този феномен- това е стереотипната употреба на преходните глаголи.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Според хипотезата на Карла Марело „абсолютната употреба на преходни глаголи, както е описана в граматиките, може в някои случаи да се причисли към стереотипията“[1]. Илюстрира го със следния пример: френският глагол „*accrocher*“. Този глагол се употребява без допълнение със значението „затварям(телефона)“- буквалният превод на глагола е „закачам (слушалката)“. Но стереотипната му рамка идва от времето, когато всички телефонни апарати са имали приемател и е трябвало той да бъде закачен обратно, за да се прекъсне разговора. Днес същият глагол се използва и за телефони, при които натискаме бутон, за да приключим разговора, тоест употребата му се стереотипизирала до толкова, че не се дава сметка за отдалечаването от първоначалното значение.

Според българския тълковен речник стереотипът е „Система от навици, която мотивира еднаквото поведение при еднакви обстоятелства.“ В по-тесен смисъл става въпрос за обичайни действия, извършвани от даден вършител, вследствие на което те се стереотипизират.

За пръв път понятието „стереотип“ е въведено в семантиката от философа Хилари Пътнам през 1975 година. Според него, стереотипът е „*l'idée conventionnelle associée à un mot dans une culture donnée, « la connaissance non spécialisée de l'interlocuteur moyen [...], la connaissance sémantique minimale que la communauté linguistique exige de ses membres*». [2] Пътнам използва примера за стереотипа „злато“- той включва типична черта- жълтият цвят (въпреки, че златото може да е и бяло) защото златото, което се вижда обикновено при златарите е жълто. Тоест, стереотипът е общоприетото мнение, неточно понякога, което съответства на социалната представа за лексикалната единица. Особеностите могат да бъдат верни или погрешни (вярвания, културни представи и т.н.)

Друга дефиниция на стереотипа- « *les images préconçues et figées, sommaires et tranchées, des choses et des êtres que se fait l'individu sous l'influence de son milieu social* »[3] (Morfaux, 1980, cité par Charaudeau et Maingueneau, 2002, p.546)

Трябва да подчертаем, че въпреки различията в дефинициите, има едно ядро, около което всички те са изградени, и това е мнението, че стереотипът е продукт на колективно схващане (на дадена група, общност или култура) и има три основни характеристики – асоцииране, повторение и задължение.

На първо място, стереотипът е *асоцииране* на дадена идея към обект, понятие или конструкция (в лингвистиката). Понятието стереотип изразява идеята за феномен, който се случва многократно, тоест идеята за *повторение*. От това следва, че стереотипът е стабилна и повтаряща се асоциация на елементи. Освен това, той *задължава* вършителя на действието да действа по очаквания начин, да извършва автоматични повторения. Оттук произлиза третата характеристика-*задължението*.

За да кажем, че абсолютната употреба на даден глагол е стереотипна, то тя също трябва да притежава трите основни характеристики на стереотипа-асоцииранието, повторението и задължението. Нека вземем за пример абсолютната употреба на глагола *пия*:

1. Той пие много.

В този пример глаголът *пия*, обикновено преходен, има абсолютна употреба, т.е. употребен е без допълнение. Тази употреба на глагола *пия* се асоциира със значението му „пия често алкохол“, а не с първичното му значение „утолявам жаждата си“. Тази нова *асоциация* на *пия* се е предавала от поколение на поколение, без хората да се запитат защо обектът на действието отсъства.

Задължението може да представлява и отклонение от езиковите правила, което формира нова, но редовно използвана конструкция, която се оказва съвсем правилна за дадена езикова общност или нейна част (въпреки, че от езиковедска гледна точка се очаква обектът на говорене да бъде изразен).

Асоциирането и задължението не са достатъчни, за да бъде налице стереотипна употреба. Нужно е тази нова конструкция с ново значение да бъде повторяема. В езиковедски план речниците и другите лексикографски издания са тези, които регулират и „узаконяват“ факта, че има нови асоциации с редовна употреба в дадена езикова общност.

Според К.Марело, най- висока степен на стереотипия има при т.нар. глаголи със „специално допълнение“ [4]. Става въпрос за абсолютна употреба на преходни глаголи, където подразбираемият референт е свързан със специална лексика. Този референт е добре познат на цялата общност или на части от нея.

Да вземем за пример глаголът *tasser*(*притискам, пресовам*) :

Ils ont tassé.

Така написано, изречението е неясно за всички, освен за хората, които се интересуват от спорт и знаят, че в този случай глаголът *tasser* означава 'bloquer le joueur'(блокирам играч) или „играя преса“ в българския футболен жаргон. Съответно подразбираемият референт е *un joueur* (противник).

Виждаме, че загубата на обекта (референта) се ограничава в една определена рамка. Познаването на тази рамка улеснява интерпретацията на стереотипа и редуцира възможните значения до едно, което ѝ съответства.

Друг глагол, при който абсолютната употреба принадлежи на спортния регистър е глаголът *marquer*.

Il a réussi à marquer (un but).

Той успя да отбележи (гол).

Същото се отнася и за глагола *centrer* (*центрирам*).

L. ailier a centré près des buts.

Крилото центрира близо до вратата.

В този случай и в двата езика, стереотипичната рамка на действие съвпада.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да отбележим следното:

1. Стереотипните употреби на глаголите са ограничени. Те се срещат най-често в спортния регистър на речта.
2. Стереотипичните рамки на действие във френския и в българския език, доколкото са изследвани в настоящия труд, съвпадат в повечето случаи.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Marello, Carla 1997 : « Stéréotype et transitif absolu », Etudes de linguistique appliquée 107. Pp. 301-314.

[2] Putnam, Hilary 1975 : « The Meaning of Meaning », dans Philosophical Papers vol. 2, Mind, Language and Reality, Pp. 215-271, Cambridge : Cambridge UP.

[3] CHARAUDEAU, P., & MAINGUENEAU, D. (Dir.)(2002), Dictionnaire d'Analyse du Discours, Paris, Seuil. (en particulier, article « Stéréotype »).

[4] Marello, Carla 1997 : « Stéréotype et transitif absolu », Etudes de linguistique appliquée 107. Pp. 301-314.

За контакти

Ст. ас. Вилияна Райчева, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал Силистра, Катедра "Филологически науки", e-mail: viliana_ss@abv.bg. тел. 086 / 251 521

Докладът е рецензиран